

גליון זה יוצא לזכות ולרפואת
הגאון הגדול רבי רפאל שמואל יעקב
בן יהודית בתיה בורנשטיין שליט"א
הזקוק לרחמי שמים מרובים בתושה"י

דברי שי"ה

ממרן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"ונתן אהרן על שני השעירים גרלות" (ט"ז, ה)

בכל הפרשה כתיב גורל מלא חוץ מכאן וי"ל הטעם כיון שהגורלות היו צריכין להיות שוין והיה מעלה את הגורלות בבת אחת על שניהם כי היכי דלא לכון ולשקול כמ"ש ביומא ל"ט א'. אבל קשה דא"כ הו"ל לכתוב גורלת חסר ו' בתרא וכדפירש"י בפ' עקב (דברים ט, י) לוחת חסר מלמד ששניהן שוין, ואין לומר כיון דעל א' הי' כתוב לה' ה' אותיות ועל השני לעזאזל שהוא ו' אותיות א"כ אינן שוות הרי גם הלוחות על הלוח השני הי' כתוב הרבה אותיות פחות מהלוח הראשון ואעפ"כ כתיב חסר ששוות. וי"ל מפני שכאן רצו שיצא לה' בימין כמו שהי' כל ימי שמעון הצדיק כמ"ש בגמ' שם א"כ הימין חשוב יותר לכן לא כתיב שוות.

"והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה וגו' ואבדיל אתכם מן העמים וגו'." (כ, כה)
מה שהזכיר כאן איסור מאכלות אסורות אחרי הפרשה של עריות, י"ל עפ"מ ש"כ הרמב"ם (אחרי מנין המצות הקצר) כשמפרט את סדר הספרים ביד החזקה וז"ל ספר חמישי אכלול בו מצות של ביאות אסורות ומצות של מאכלות אסורות לפי שבשני ענינים האלו קדשנו המקום והבדילנו מן העובדי כוכבים בעריות ובמאכלות אסורות ובשניהם נאמר ואבדיל אתכם מן העמים אשר הבדלתם אתכם מן העמים, ואלו הפסוקים שבכאן ולהכי הסמיכן התורה.

(טעמא דקרא)

על שי"ה

"על גורל הצדיקים"

מניין הנץ של מרן שר התורה שליט"א יצא שמעו בכל העולם. בעוד העיר בני ברק על חכמיה וסופריה נמים את שנתם לקראת יום נוסף של עבודת ה' מפרכת בהיכלי התורה והיראה, הזריזין מקדימין להשכים כותיקין, והיותר זריזין באים מכל קצווי העיר לבית הכנסת לדרמן.

מובן שבש"ל כך בית הכנסת מלא מפה לפה והדבר יוצר שאלה מעניינת כמעט דרך קבע.

כתב בקונטרס מאמר קדישין (ביאור הלכה סימן קל"ב) אם יש שני אבלים שזים כגון של שבעה או של שלשים או י"ב חודש של יארציית יטילו גורל ביניהם. עקב ריבוי המתפללים מצוי ושכיח מאד שישנם שני חיובים ואף שלושה. במקרים אלו הגבאי פונה למרן שליט"א שיערוך את הגורל.

מרן שליט"א פותח את סידורו בעמוד אקראי ומחפש לאורך העמוד באות שמתחלת את תחילת השורות, את שמות המתפללים כפי שארע ביום שני, היו שני אבלים האחד ששמו מתחיל באות א' והשני באות ד', מרן שליט"א סקר עמוד אקראי בסידורו והאות הראשונה הייתה א'.

מקור עשיית הגורל בדרך זו מבוססת ככל הנראה על שיטת הגורל המיוחס ל"הגר"א, כפי שהביאה במסורה הצדיק רבי אריה לוזין זצ"ל (סביה של הרבנית ע"ה). כפי שקיבל מרבו רבי חיים ברלין, וכן מובא בספר 'בית אמי' שבגורל זה היו משתמשים כדי להשיב על שאלות גורליות. והגורל היה מתבצע על ידי דפדוף בספר התנ"ך על פי סדר מסוים, והפסוק שעולה רומז לתשובה. ולא רק את אופן עשיית הגורל קיבל רבי אריה מרבו, אלא גם את התנ"ך כפול הטורים שבו משתמשים לעריכת גורל זה.

ישמענו מנכדו של רבינו הגר"ג הוניסברג שליט"א שבחורי ישיבה שא"ו, שיש להם בעיה בשיבה. יש גנב ולא יודעים מי הוא וגונב הרבה דברים. האם יכולים לעשות גורל הגר"א, רבינו חשב לרגע וענה: לא כל אחד ראוי לעשות גורל הגר"א. שיהיה בהצלחה שיתפטרו מהגנב.

ובענין גורלות ופיס מורה רבינו מדברי הגמרא מנין שאין שואלין בגורלות שנאמר תמים תהיה (הובא בתוס' שבת קנ"ו ב') חוץ מהיכן שכתוב בהלכה כפי שהבאנו כאן.

דבר העורך

שאלו להגאון רבי יצחק זילברשטין שליט"א, מעשה בשני נערים, אפרים ויעקב, שמגיעים מדי בקר לתפלת שחרית שמתחילה בשעה שבע. כמעט בכל יום, מגיע יעקב באחור גדול לתפילה, כי מתעצל הוא להתעורר משנתו. עד שבאחד הימים, התרעם עליו אפרים חברו: "אתה חסר-אופי, עוד לא ראיתי יום אחד בו הגעת בזמן לתפלה, וזאת מחמת עצלותך...!"

יעקב לקח את הדברים ללבו, ואמר לו: "אתה תראה בעיניך, שמחר, בע"ה, אקום בזמן, ואתיצב בבית הכנסת בשבע". אפרים הגיב ואמר: "אני מוכן להתחייב, בתקיעת כף (באופן שאין בו בעיה מצד 'אסכמתא'), שאם תגיע בזמן, אתן לך מאתים שקלים, אך אם תאחר, אפילו בדקה אחת, תצטרך לתת לי את הסכום הנ"ל". יעקב הסכים להתערבות.

למחרת בבקר, בשעה שבע בדיוק, מתיצב יעקב בשערי בית הכנסת, כשקורי-שינה עדין נראים בעיניו. לאחר התפילה, פשט ידו לעבר חברו ואמר: "אני ממתין שתקיים את חלקך בהסכם".

וכאן העלה אפרים טענה מעניינת: "שנינו יודעים היטב כיצד קרה שהשכמת קום הבוקר... פשוט מאד בעשרה-לשבע, נשמעה אזעקה בקול רעש גדול, ו'מחוסר ברה" נאלצת לנתר ממסתך לעבר המרחב המוגן. משם, כעבור דקות ספורות, הגעת לבית הכנסת הסמוך... והרי התחייבותי היתה שתקום 'מעצמך', ותתגבר על השינה כדי להגיע בזמן לתפלה, אך לא התחייבתי לשלם לך על יקיצה מאימת הטילים...".

יעקב הודה שהתעורר מחמת האזעקה, אך טען, שהעיקר הוא שהגיע לתפלה בזמן, ועל כך מגיע לו הכסף, ואין זה משנה איך וכיצד התעורר.

עם מי הדין? (יצוין, ש'המתערב', דומה למשחק בקוביא, ויש להנמנע מלהתעסק בדברים אלו, 'עיון שו"ע ח"מ סי' ש"ע ס"ב).

תשובה

נראה שיעקב אינו יכול להוציא את הכסף מאפרים, כי קימת אומדנא, שכונת אפרים היתה שיעקב יתאמץ ויקום לתפלה, ולא מחמת פחד הטילים, ואם למעשה לא התעורר לצורך התפלה, הרי שלא על דעת כן התחייב אפרים, ולכן פטור מלשלם.

אולם, כאשר הצעתי את הדברים לפני גיסי, מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, אמר שאפרים צריך לשלם, כי לא התנה שהתחייבותו תחול רק באופן שיעקב יקיץ לתפלה, אלא אמר שאם 'יגיע בזמן' יזכה במאתים שקלים. וכך אכן ארע שיעקב הגיע בזמן. ומה שטוען שכונתו היתה רק לדרבן את חברו להתגבר על השנה ולהשכים לתפלה, הרי אלו 'דברים שבלב', שאינם דברים, (דהינו, אין בכח מחשבת לבו אל אדם, לבטל לשנות או להוסיף, על דברים שהוא התחייב עליהם).

ונראה שאילו הנוסח של אפרים היה: 'אם תקום בשביל התפלה - אתן לך מאתים שקל', במקרה כזה אף גיסי שליט"א יודה שפטור מלשלם, כי הדגיש שמתחייב רק על אופן שחברו מתעורר לתפלה, ולא להסתתר מטילים.

(אחת שאלתי)

שו"ת בענין תחנון

[ע"י מה שהשיב בזה מרן שליט"א בספר אשי ישראל תשובה רכ"ז, ובספר וישמע משה ח"ג סי' לא. והפמ"ג בספר נועם מגדים ס"א נקט שפוטור, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"ה, ובספר ברית שלום ס"ד סי', וכן הביא בספר מילה שלמה פ"ב תשובה ל"ט בשם הגרש"א זצ"ל.]

מילת גר האם פוטרת מתחנון

ש. האם מילת גר פוטרת מתחנון.

ת. כן.

[בספר אוצר הברית ח"ב פ"א סי' ד' הביא בשם הגרש"א זצ"ל שאין פוטור, וכן הביא באשי ישראל פכ"ה הערה צ"ב. אולם בספר הליכות שני עמ' רל"ו הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ שליט"א שפוטור מתחנון. וע"י שו"ת הלכתא מאורייתא ח"ג עמ' ש"ה, שו"ת מרכבות ארגמן ח"ב י"ד סי' ט"ז, משנת הגר פ"ח עמ' קכ"ז.]

האם לומר למוהל לצאת

ש. לומר קבוע שמתפלל במנין, האם ראוי לומר לו לצאת כדי שלא יפטור את הציבור מתחנון בכל יום.

ת. חלילה.

[ע"י מש"כ בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ, שו"ת משנת יוסף ח"י סי' ל"ב, שו"ת ויברך דוד נישואין סי' קצ"ג, תשובות והנהגות ח"א סי' קל"ה, ארחות רבינו ח"ג עמ' ר"י, תפילה כהלכתה פט"ו הערה מ"א מ"ג.]

תחנון בשאר המנינים

ש. כשיש ברית במנין הראשון, ואבי הבן מתפלל במנין הראשון, האם פוטור שאר מנינים שמתפללים אחר"כ.

ת. לא.

[וכן השיב מרן שליט"א בספר אשי ישראל תשובה רכ"ד, וכן נקט בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' ל"ד, וכ"כ בכף החיים סי' קל"א ס"ק פ"א, ע"ש. וע"י שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' ט"ו.]

לא אמרו תחנון ולבסוף נדחה הברית

ש. לא אמרו תחנון בביהכ"ס משום שהיה אמור להיות ברית, ואחר"כ נדחה הברית, האם חייב בתחנון.

ת. לא.

פדיון הבן האם פוטור מתחנון

ש. אב שפודה את בנו ביום זה, האם פוטור את הציבור מתחנון.

ת. לא.

[וכ"כ מרן שליט"א בדרך אמונה הל' ביכורים פ"א ס"ק כ"ט. וכן נקט בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' רמ"ח א"ג. אולם בספר הליכות שלמה תפילה פ"א סי' ט"ט כתב שפוטור. וע"י שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' י"א, שו"ת אהל יששכר סי' ל"ח אות ד', שו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' ל"ג, שו"ת אבני ישיפה ח"ח סי' כ"ב, שו"ת מעדני מלכים סי' קפ"א אות ט', שו"ת להורות נתן ח"י סי' ט"ז אות ד', ספר חשוקי תהם בסורות דף מ"ט ע"ב, שו"ת נצח יוסף ח"א סי' ד, ישמח משה ח"א עמ' שט"ז, עבודת אפרים ח"ב פ"ה.]

תחנון ביום שזכה להוציא ספר

ש. ביום שזכה להוציא ספר ושמח מאוד, האם זה פוטור מתחנון.

ת. לא.

[ע"י שו"ת חתן סופר ח"ב עמ' קנ"ב, שפוטור. וע"י מש"כ בזה בספר חוקת עולם בהקדמה ובספר יומא טבא לרבנן ס"ב.]

תחנון במקום שאין אומרים בימי יארציט

ש. מי שמתפלל במקום שאין אומרים תחנון ביום שחל יארציט, האם יאמר תחנון לעצמו.

ת. יאמר בלי נפילת אפים.

[וכן השיב מרן שליט"א בקונ"ג גם אמר אודך ח"ב, ובספר מאיר עוז סי' קל"א עמ' מ"ו, וכ"כ בספר תפילה כהלכתה פט"ו הערה ל"ז בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. ובספר בית ברוך על ח"י"א סי' ל"ב ס"ק קצ"א כתב שלא יפירוש מהציבור, ע"ש. אולם בשו"ת אור לציון ח"ב פ"ט סי' כ"ב כתב שיאמר לעצמו. וע"י בזה בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' מ"ו אות ב', שו"ת שבט הלוי ח"א סי' רמ"ח אות ג', שו"ת קנין תורה ח"ה סי' י"ב, שו"ת דברי אפרים אליעזר סי' ט"ו, שו"ת חיי הלוי ח"ב סי' ט"ו אות ג', שו"ת ויברך דוד ח"א סי' ל"ד, שו"ת נחלת פנחס ח"ב סי' י"ב, שו"ת מבשר טוב ח"א סי' ט, שו"ת משנת יוסף ח"ז סי' כ"ח, שו"ת שם אריה א"ח סי' י"ב, ספר קצות השולחן סי' כ"ד אות ט"ו.]

אשכנזי בבית כנסת של ספרדים

ש. המתפלל בבית הכנסת של ספרדים שאין נופלים על אפיהם בתחנון, הא יעשה כמותם, או יכול ליפול על אפיו.

ת. יאמר בלי ליפול.

[וכן כתב בספר הזכרון שירת מרים עמ' קכ"ח בשם מרן שליט"א, שלא יפול משום לא תתגודדו, ע"ש. וע"י מה שהשיב מרן שליט"א בספר דעת נוטה תפילין תשובה קל"ד. וע"י בענין זה בשו"ת להורות נתן חט"ו סי', שו"ת נתיבות אדם ח"א סי' ד', הליכות שלמה תפילה בה"ל ה"ה אות ל"ח, שו"ת משנת יוסף ח"ז סי' מ"ט, שו"ת באר שרים ח"ה סי' י"ז אות ב', ספר אשי ישראל פכ"ה הערה א', פסקי תשובות סי' קל"א אות ח', שו"ת אז נדברו ח"ה סי' כ"ו, שו"ת אבני דרך ח"ח סי' ק"ט, שו"ת מנחת שמואל ח"ב עמ' ר"ב.]

[נעריך ונמסר ע"י הר"ר מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ה]

והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים (אבות ו, 1)

באמונת חכמים

אמר רבינו, שהברכה מועילה כפי גודל האמונה של מקבל הברכה, ועצם הדבר שמקבל הברכה חושב שתלמיד חכם מברכו, [אף אם באמת אינו כן] לכך הברכה צריכה להועיל, בזכות אמונה זו מועילה הברכה, וכפי גודל אמונת המתברך, כך מועילה הברכה.

(אורחות ישר)

תחנון ביום החופה, והחופה לאחר השקיעה

ש. חתן המתפלל סמוך לשקיעה, והחופה אחרי השקיעה, האם פטור מתחנון.

ת. לא.

[וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' י"ח, ובשו"ת שאילת שאול ח"א סי' יט. וע"י ארחות רבינו ח"ג הוספות עמ' כ ובשו"ת שבה"ל ח"ט סי' רע"ד, שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' תקצ"ג, ובספר מאיר עוז סי' קל"א עמ' ל"ח.]

חתן הלומד בבית הכנסת

ש. חתן הלומד בבית הכנסת, האם פוטור את המתפללים מתחנון.

ת. כן.

[וכ"כ בספר הליכות שלמה תפילה פ"א סי' ז', וכן השיב מרן שליט"א בקונ"ג ידון משה ח"ב עמ' קנ"ה, ובספר ויכתוב מרדכי עמ' שס"ט, וע"י בספר ישמח לב עמ' ח"צ. וע"י בספר שערי ציון ח"ב עמ' ת"ה, ומש"כ בספר מקור חיים סי' קל"א ס"ד, ובספר דעת תורה סי' קל"א ס"ד. ובספר משנת איש ח"א עמ' כ"ט מובא מהגרש"א זצ"ל שאין פוטור. וע"י מש"כ בזה בשו"ת חקי חיים ח"ד סי' ל"ו ובשו"ת ויברך דוד ח"א סי' כ"ד. ובספר דבק טוב פ"ט ס"ט כתב בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א שפוטור.]

סברו שיש חתן ולא אמרו תחנון

ש. אם חשב החזן שיש חתן והתחיל לומר קדיש, והוברר שאין חתן, האם יאמרו תחנון.

ת. משיח.

[בספר הליכות חיים ח"א עמ' נ"ב השיב מרן שליט"א: והוא רחום צריך לומר, ותחנון יש מקילין. וכן מובא בספר ארחות רבינו ח"ג עמ' רכ"ה, בשם החזו"א להקל. וע"י שו"ת להורות נתן ח"ו סי' ז', ובספר אשי ישראל פכ"ו הערה א ופכ"ז הערה ק"ז, ובספר עבודת אפרים ח"א פ"ב עמ' ג']

חתן המשלים מנין

ש. חתן המשלים מנין ואינו מתפלל עמם, האם פוטורם מתחנון.

ת. כן.

[וכן הביא בספר בית חתנים פט"ו סי' י"ב בשם בעל אור לציון זצ"ל שחתן נמצא בביהכ"נ אין אומרים תחנון. וע"י שו"ת אבני ישיפה ח"א סי' כ"ב, שו"ת ישכיל עבדי ח"ז השמטות ס"ג, שו"ת משנת יעקב ח"ד עמ' קל"ח אות ה', שו"ת רבבות אפרים ח"ה סי' פ"ו.]

חתן שהתפלל עד ישתבח

ש. חתן או בעל ברית שהתפלל במנין עד ישתבח והלך, האם פוטור מתחנון.

ת. לא.

[בשו"ת ריב"ז ח"א סי' קע"ט, ובאשל אברהם (בוטשאטש) סי' קל"א ס"ד, כתבו שאם יצא חתן קודם תחנון אומרים, וכן צידד בתשובות והנהגות ח"ג סי' נ"ה. וע"י שו"ת רבבות אפרים ח"ה סי' פ' אות ב', ובשו"ת ויצבור יוסף ח"ג סי' כ"א, שאין אומרים תחנון ע"ש, ובספר התפילה והלכותיה ח"א פכ"ד סי' ל"ט.]

האם כלה פוטרת מתחנון

ש. כלה הנמצאת בעזרת נשים האם פוטרת את האנשים מתחנון.

ת. את הנשים יתכן שפוטרת.

[וראה מה שהשיב ע"ז מרן שליט"א בספר הליכות חיים ח"א עמ' נ"ב, ובספר ישמח לב נישואין ח"א תשו' הפוסקים שאלה צ"ד, ובספר ידון משה ח"ד עמ' קס"א. ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' י"ב, ח"ח סי' ל"ד, כתב שאין פוטרת אחר"כ באים לבית הכלה. וע"י שו"ת ישכיל עבדי ח"ז השמטות ס"ג, דברי בניהו ח"א סי' י"ז, הלכתא מאורייתא ח"א כרך ג' עמ' שכ"ח, עבודת אפרים ח"ב פכ"א, דברות אליהו ח"ט סי' ט"ו, שו"ת אבני דרך ח"ג סי' נ"ד אות ד'.]

חתן בר מצוה בתחנון

ש. האם חתן בר מצוה אומר לעצמו תחנון.

ת. אומר.

[בספר דרכי חיים ושולם אות קצ"ב מובא שלא היה אמר תחנון כשהיה חתן בר מצוה במנין. וכן נקטו בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד סי' י"א ובשו"ת משפטי עוזיאל א"ח סי' י"א, ובספר קצות השולחן סי' כ"ד סק"ט. אולם בשו"ת אז נדברו ח"א סי' מ"א כתב שמונה האשכמים לומר. וע"י שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' נ"ג וח"א סי' י"ז, ובספר חנוך לנער פ"מ הערה ח', אשי ישראל פכ"ה הערה ע"ט, שו"ת מים חיים ח"א סי' ל"ב, שו"ת שראת המאיר ח"ו סי' קס"ד אות ג', שו"ת מקוה המים ח"ג סי' ל"ב, ספר חינוך הבנים כהלכתו ח"א פ"ב סי' כ"ג.]

מוהל שמסתפק אם יש ברית

ש. מוהל שמסתפק אם יהיה לו היום ברית, האם יאמר תחנון.

ת. ספק תחנון להקל [מ"ב בשעה"צ סי' קלא אות טו].

[עימש"כ בזה בשו"ת ושב ורפא ח"ג סי' ל"ד, ובשו"ת משנת יוסף ח"א סי' כ"ט, ובשו"ת ויברך דוד ח"א סי' ל"ד.]

פרע ולא מל האם פוטור מתחנון

ש. מי שפורע המילה ולא מל, האם פוטור מתחנון.

ת. לכאוף לא.

לקבלת הגיליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק